

злочинних порушень вимог законодавства про охорону праці є своєчасне порушення кримінальної справи, адже саме завдяки цьому стає можливим ефективне виконання завдань розслідування. У той же час обґрунтоване рішення про відмову в порушенні кримінальної справи є гарантією того, що до кримінальної відповідальності не буде притягнуто особу, непричетну до вчинення злочину. Тому у всіх випадках має бути поведене повне, всебічне та об'єктивне дослідження обставин справи, що унеможливить ухвалення необґрунтованих рішень у кримінальній справі та сприятиме підвищенню ефективності розслідування даного виду злочинів.

Список використаної літератури:

1. Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.М. Яблоков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2001.
2. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. – К., 2005.
3. Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1112-2004-%EF>.
4. Кучерков И.А. Расследование преступных нарушений правил безопасности при проведении строительных работ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – М., 2003.
5. Статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/519179;jsessionid=D54E73F907AE3818A1562FC3711242BC>.

Надійшла до редакції 23.12.2011

АРУШАНЯН К.К., аспірант
(Національна академія прокуратури України)

УДК 343.15

ЗАСУДЖЕНИЙ ЯК СУБ'ЄКТ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Досліджено питання кримінально-процесуального статусу засудженого. На основі проведеного аналізу відповідних теоретичних і нормативних положень надано пропозиції щодо забезпечення прав та законних інтересів засудженого, удосконалення провадження з виконання судових рішень в цілому.

Ключові слова: засуджений, виконання судових рішень, кримінальний процес, стадії судочинства.

Исследуются вопросы уголовно-процессуального статуса осужденного. На основе проведенного анализа соответствующих теоретических и нормативных положений даны предложения касательно обеспечения прав и законных интересов осужденного, усовершенствования производства по исполнению судебных решений в целом.

Ключевые слова: осужденный, исполнение судебных решений, уголовный процесс, стадии судопроизводства.

The article investigated the problems of criminal procedural status of the convicted. Based on the analysis of theoretical and regulations submitted proposals to ensure the rights and interests of the convicted, improvement of the proceeding of the enforcement of judgments in general.

Key words: Convicted, Enforcement of Judgments, Criminal Process, Stage of criminal proceeding.

На сучасному етапі демократичних перетворень в Україні важливого значення набувають гарантії забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального судочинства, серед яких засуджений займає особливе місце. Його інтереси в першу чергу і безпосередньо зачіпаються на стадії виконання судових рішень. Чинне законодавство наділяє засудженого правом звертатися в суд із клопотанням щодо окремих питань, давати пояснення, подавати документи, оскаржувати постанови суду, користуватися допомогою захисника. Проте законодавством не передбачені гарантії реалізації таких прав засудженого, як знайомитися з поданими до суду матеріалами, брати участь у їх розгляді, заявляти клопотання та відводи, а згідно з ч. 2 ст. 411 Кримінально-процесуального кодексу України рішення про участь засудженого в судовому засіданні приймає суд.

Дослідженню питань, що стосуються стадії виконання судових рішень, присвятили свої праці такі вчені, як В. Н. Бібіло, В. Т. Маляренко, С. А. Матвієнко, А. І. Міненко,

В. В. Ніколюк, І. Д. Перлов, М. К. Свірідов, Д. В. Тулянський, І. О. Харченко, В. І. Швецов та ряд інших. Проте питання кримінально-процесуального статусу засудженого у вітчизняній правовій науці залишається малодослідженим. Тому метою даної статті є аналіз теоретичних і правових положень, що визначають основи кримінально-процесуального статусу засудженого.

У науковій літературі поширеною є думка, що засуджений, який бере участь у провадженні з виконання судових рішень, за своїм процесуальним становищем є обвинуваченим. При цьому одні вчені вважають, що засуджений зберігає за собою статус обвинуваченого [1, с. 120; 2, с. 9]. Інші, визнаючи специфіку матеріально-правового становища засудженого, у процесуальному плані фактично наділяють його або ж виступають за надання йому такого статусу [3, с. 47; 4, с. 88; 5, с. 65]. Наведене твердження навряд чи варто визнати справедливим.

Безумовно, процесуальне становище цих учасників судочинства має певну схожість: і засуджений, який бере участь у провадженні з виконання судових рішень (далі – засуджений), і обвинувачений є суб'єктами, щодо яких ведеться судочинство, однак цим, на наш погляд, схожість вичерпується. Окремий предмет, специфіка завдань і змісту процесуальної діяльності призводять до того, що у засудженого і обвинуваченого наявні свої підстави появи в процесі, різний обсяг процесуальних прав і обов'язків, і як результат – різна спрямованість процесуальної діяльності.

Підставою появи обвинувачуваного у судочинстві служить інкримінування йому діяння, передбаченого кримінальним законом, у той час як підстава входження у процес засудженого полягає у наявності спеціальних умов. Так, обвинувачений набуває свого статусу в результаті винесення органами досудового розслідування відповідного акта на підставі попередньо встановлених фактичних даних, що викривають його у вчиненні злочину. Статус засудженого визначається в результаті порушення відповідного провадження суддею на підставі поданих документів.

Кримінально-процесуальний кодекс України наділяє обвинуваченого і засудженого різною сукупністю прав. Різний характер можливостей цих учасників, крім закріплення в різних статтях і неоднаковому обсязі, полягає, по-перше, в тому, що вони не доповнюють і ніяким іншим чином не зумовлюють одна одну. Основні процесуальні можливості обвинуваченого не застосовують у провадженні з виконання судових рішень, так само, як і деякі права засудженого – у ході процесуальної діяльності у кримінальній справі. Навряд чи можна вести мову про використання у провадженні з виконання судових рішень таких можливостей обвинуваченого, як заперечувати проти обвинувачення або відмовитися від давання показань, так само як проблематично говорити про те, що право засудженого давати пояснення в ході судового розгляду впливає з права обвинуваченого давати показання. Зіставлення змісту цих прав показує, що права засудженого мають обмежений характер. Так, якщо в основному провадженні обвинувачений наділяється правом представляти докази на будь-якій стадії судочинства, то у провадженні з виконання судових рішень засуджений має обмежену можливість подання документів.

Процесуальна діяльність цих учасників судочинства має різну спрямованість. За своїм правовим положенням обвинувачений є вільним громадянином до моменту визнання його винним рішенням суду, тому спрямованість його діяльності полягає у прагненні зберегти правове становище вільної людини. На відміну від обвинуваченого, правове становище засудженого визначається тим, що він відчуває на собі позбавлення та обмеження, накладені на нього вирок суду. У зв'язку з цим його діяльність спрямована не на збереження статусу засудженого, а на звільнення від цих обмежень і позбавлень. У процесуальному плані активність обвинуваченого, як правило, має яскраво виражений відновлювальний характер, який полягає у звільненні від будь-яких форм кримінально-процесуального впливу і прагненні якомога швидше покинути кримінальний процес. У свою чергу, процесуальна активність засудженого, в більшості випадків, полягає в прагненні увійти в кримінальний процес з метою відстояти свої права і з цих позицій може мати не тільки відновлюючий, але і охоронний характер. Інакше кажучи, якщо діяльність обвинуваченого має негативну спрямованість, то активність засудженого може бути як негативною, так і позитивною.

Таким чином, підстави вступу в кримінальне судочинство, обсяг процесуальних можливостей і спрямованість процесуальної діяльності не дозволяють визнати засудженого, який бере участь у провадженні з виконання судових рішень, обвинуваченим. Правова основа процесуального становища засудженого, який бере участь у провадженні з виконання судових рішень, як самостійного учасника кримінального процесу виражається:

1) у закріпленні комплексу прав, таких як: брати участь у судовому розгляді питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, давати пояснення, оскаржувати рішення суду, користуватися послугами захисника;

2) у відсутності відсильних норм до положень Загальної частини КПК;

3) в особливому порядку доступу засудженого в кримінальне судочинство: засуджений бере участь у судовому розгляді в разі позитивного рішення суду, у той час як участь у судовому розгляді обвинуваченого (підсудного) є обов'язком останнього.

Як правило, найбільш використовуваними можливостями засудженого є дача пояснень та відповіді на запитання судді, прокурора і, в рідкісних випадках, представника виправної установи. Проте, надаючи засудженому право брати участь у судовому розгляді питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, законодавець не передбачив такі його права, як знайомитися з представленими до суду матеріалами, заявляти клопотання і відводи.

На досудовому етапі підготовки матеріалів фактичного ознайомлення з матеріалами, що подаються до суду, не відбувається. КПК України не передбачає складання окремого акта, що виноситься за результатами ознайомлення засудженого з представленими до суду матеріалами.

Наступним правом засудженого є участь у судовому розгляді поданих матеріалів. На жаль, законодавець не уточнює форми реалізації цього права. Якщо йдеться про такі активні форми, як постановка питань, висловлювання думки з приводу поданих матеріалів, різні доповнення чи заперечення, слід зазначити, що засуджений рідко використовує їх у провадженні з виконання судових рішень. Заява клопотань засудженими обмежується активною роллю суду в збиранні доказів у провадженні з виконання судових рішень, а також обов'язком адміністрації виправної установи представити до суду повний пакет матеріалів. Разом з тим це не повинно розцінюватися як передумова до позбавлення засудженого такої можливості. У ході судового розгляду не виключена ситуація, коли у суду під час розгляду питання можуть виникнути сумніви, а представлених матеріалів буде недостатньо для вирішення питання по суті. У цьому випадку, на наш погляд, засуджений може заявити клопотання про витребування додаткових матеріалів, отримання пояснень осіб, що можуть підтвердити його позицію, а також про проведення інших дій, спрямованих на встановлення обставин справи.

Проблема заяви відводів у провадженні з виконання судових рішень полягає у визначенні кола суб'єктів, які можуть бути відведеними, і встановлення підстав для прийняття такого рішення. У зв'язку з цим не вирішеним залишається питання щодо можливості засудженого заявити відвід особі, яка раніше брала участь у провадженні щодо нього на інших стадіях процесу, або раніше брала участь у провадженні з виконання судових рішень.

Підстави відводів, сформульовані законодавцем у главі 4 КПК, не підходять до провадження з виконання судових рішень в силу того, що вони позбавлені досудово кримінально-процесуальних стадій, а також тому, що досить важко виявити пряму чи опосередковану зацікавленість учасників у необ'єктивному та упередженому розгляді справи. Проте в даному випадку можливо застосувати підхід, який закладається законодавцем, що полягає в тому, що такою підставою є факт участі в попередніх кримінально-процесуальних стадіях і провадженнях щодо однієї особи незалежно від наявності у неї якої-небудь зацікавленості в результаті справи. Вважаємо, цей підхід має бути визначальним для провадження з виконання судових рішень, тому при визначенні підстав для заяви відводу по таких справах братися до уваги повинна не можливість зацікавленості в результаті справи, а факт участі особи у попередньому основному провадженні. У зв'язку з цим вважаємо за можливе вести мову про відвід судді та прокурора, які раніше брали участь у розгляді кримінальної справи засудженого, щодо якого вирішується питання на стадії виконання судових рішень, або раніше розглядали такі питання.

Кримінально-процесуальний закон прямо не наділяє засудженого правом представляти суду документи стосовно питань, які розглядаються. Разом з тим говорити про те, що засуджений не бере участі у збиранні необхідних йому документів, не зовсім коректно. Як правило, на його прохання деякі документи може збирати захисник або його рідні. Такі документи у поза-судовому порядку долучаються до матеріалів провадження та особової справи. Так, комплект документів, який може представити засуджений у суді, формується до представлення матеріалів до суду. З одного боку, участь засудженого у збиранні необхідної інформації викликає позитивні оцінки, з іншого – рішення цих питань поза рамками процесу створює загрозу не-

об'єктивного і упередженого підбору документів, тому що в цьому випадку ініціатива в збиранні інформації іноді виходить від адміністрації виправної установи.

У статті 411 КПК України передбачається, що при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням вироку, в судові засідання, як правило, викликається засуджений, проте його неявка не зупиняє розгляду справи.

Враховуючи специфіку інтересів засудженого в провадженні щодо виконання судових рішень, особливо коли ставиться питання про погіршення його становища, доцільніше, на наш погляд, встановити в законі правило про обов'язкову участь засудженого в судовому засіданні, якщо цьому не перешкоджають об'єктивні поважні причини.

На практиці часто зустрічаються ситуації розгляду судами справ про заміну покарання іншим його видом у відсутності засудженого, що зник з метою ухилення від відбування покарання. У справах про заміну виправних робіт позбавленням волі та скасування умовного засудження, розглядуваних у судових засіданнях без участі в них засуджених, суддями приймається рішення про направлення до виправної колонії, для чого вони оголошуються в розшук. При цьому засуджений фактично позбавляється можливості захищати свої права у суді, і, зокрема, не може оскаржити постанову суду про скасування умовного засудження або заміну виправних робіт позбавленням волі.

Деякі автори займають певною мірою „обвинувальний ухил” щодо відсутніх у судовому засіданні засуджених при вирішенні питань щодо них: „як уявляється, неявка в судові засідання умовно засудженого без поважної причини при розгляді справи про скасування умовного засудження та зняття судимості до закінчення випробувального терміну повинна розглядатися судом як підстава до відкладення справи слуханням, а при повторній неявці його до суду, якщо відсутні поважні причини, – як підстава до відмови у скасуванні умовного засудження та зняття судимості” [6, с. 62].

На думку ряду вчених, виклик засуджених у судові засідання слід визнати в законі обов'язковим у всіх випадках розгляду судом питань, що стосуються зміни порядку відбування ними покарання [7, с. 38; 8, с. 84].

Погоджуючись з цією пропозицією, зазначимо, що закон, на нашу думку, повинен допускати можливість розгляду суддею відповідних питань за відсутності засудженого. Так, наприклад, явка засудженого в судові засідання для вирішення питання про звільнення його від відбування покарання у зв'язку з хворобою може бути виключена через характер та тяжкість захворювання.

Враховуючи спрощений характер судового розгляду, відсутність кримінально-процесуальних досудових етапів, а також у більшості випадків залежне від адміністрації виправної установи становище засудженого, вважаємо, що в ході процесуальної діяльності з виконання судових рішень повинні бути встановлені більш жорсткі правила, що регламентують участь засудженого в судовому розгляді. У зв'язку з цим слід виключити з КПК України правило, згідно з яким рішення про участь засудженого в судовому засіданні приймає суд, і сформулювати вказану норму ст. 411 у такій редакції: „Засуджений бере обов'язкову участь у судовому засіданні при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням судових рішень. При неможливості явки засудженого судові засідання з розгляду питання повинно бути відкладено. За наявності поважних причин суддя може прийняти рішення про проведення судового засідання за відсутності засудженого”.

Проблемним є і питання щодо процесуального статусу особи, яка відбула покарання і щодо якої розглядається питання про зняття судимості. Чи є така особа досі засудженою, якщо вона повністю відбула призначене судом покарання. Чинне кримінально-процесуальне законодавство фактично поділяє всіх засуджених на дві категорії: засуджених, які відбули покарання, і засуджених, які ще відбувають покарання. Якщо ж ця особа є засудженою, тоді виходить, що норми кримінально-виконавчого законодавства продовжують діяти щодо цієї особи не по відбутті нею відповідної міри покарання, а аж до зняття судимості, що не можна визнати правильним. Тим самим поява нового суб'єкта в кримінальному процесі в стадії виконання судових рішень очевидна. Разом з тим коло прав та обов'язків такої особи в КПК не визначено. Закон говорить лише про право особи заявляти клопотання, і то лише з питання про зняття судимості і право на заслуховування себе судом, а також про обов'язок цієї особи з'явитися до суду для розгляду клопотання про зняття судимості. Закон нічого не говорить про права цієї особи заявляти інші клопотання в ході судового засідання

або до нього, в т.ч. про надання захисника, знайомитися з матеріалами, що направляються до суду з питань про зняття з особи судимості, заявляти відводи та інші права.

У чинному КПК відсутні передумови для участі в судовому засіданні в даній стадії кримінального процесу таких учасників, як законний представник (у випадку, якщо те чи інше питання, пов'язане з виконанням судових рішень, розглядається щодо неповнолітнього засудженого, що на практиці не є рідкістю), перекладач. Слід зазначити, що проблемним є і питання участі у стадії виконання судових рішень особи, яка визнана неосудною або обмежено осудною, щодо якої, на відміну від інших осіб, судові рішення виносяться у формі постанови (ухвали).

У КПК, на наш погляд, необхідно передбачити норму, згідно з якою в стадії виконання вироку питання про коло учасників судового засідання повинно вирішуватися судом з урахуванням, у тому числі, клопотань засудженого, думки прокурора та інших зацікавлених учасників процесу. Підсумовуючи сказане, пропонуємо доповнити ст. 411 КПК України нормою такого змісту: „Виходячи з характеру розглянутого питання, в судовому засіданні також мають право брати участь інші особи. Неявка зазначених осіб у випадках можливості розглянути питання за їх відсутності не перешкоджає розгляду питань, пов'язаних з виконанням судових рішень. Якщо суддя визнає, що вирішити питання, пов'язане з виконанням вироку, за відсутності будь-кого з учасників неможливо, засідання відкладається, про що виносяться постанови. У такому разі в постанові вказується конкретна дата наступного засідання, яка не може перевищувати 10 діб. Одночасно суддя вживає заходів до виклику в судові засідання необхідних осіб”.

Вважаємо, що законодавче закріплення прав засудженого знайомитися з представленими до суду матеріалами, брати участь у їх розгляді, заявляти клопотання та відводи, а також можливість інших осіб брати участь на стадії виконання судових рішень сприятиме забезпеченню прав та законних інтересів засудженого, удосконаленню провадження з виконання судових рішень в цілому.

Список використаної літератури:

1. Адаменко В.Д. Процессуальные стадии, связанные с реализацией приговора, определения и постановления суда. – Кемерово, 1993.
2. Борисевич Г.Я. Обеспечение прав и законных интересов осужденного в стадии исполнения приговора: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Л., 1986.
3. Якимович Ю.К. Дополнительные и особые производства в уголовном процессе России. – Томск, 1994.
4. Литвинов Р.В. Разрешение судом вопросов, возникающих в процессе исполнения приговоров. – Воронеж, 1964.
5. Ларин А.М. Уголовный процесс: структура права и структура законодательства. – М., 1985.
6. Кузнецова Н.В., Малков В.П. Основания и процессуальный порядок отмены условного осуждения // Журнал Российского права. – 2000. – № 3. – С. 63-66.
7. Лупинская П., Сперанский И. Порядок разрешения вопросов, возникающих в стадии исполнения приговора // Социалистическая законность. – 1967 – № 2. – С. 36-38.
8. Васильев А.И. Воспитательная роль суда в стадии исполнения приговора // Правоведение. – 1975. – № 4. – С. 81-87.

Надійшла до редакції 01.02.2012

КУЗЬМІЧОВА Є.В., ад'юнкт
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.13

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглянуто гарантії забезпечення лікарської таємниці у кримінальному процесі, проаналізовано норми міжнародного та національного законодавства з даного питання.

Ключові слова: лікарська таємниця, гарантії, принципи, законодавство.

Рассматриваются гарантии обеспечения врачебной тайны в уголовном процессе, анализируются нормы международного и национального законодательства по данному вопросу.

Ключевые слова: врачебная тайна, гарантии, принципы, законодательство.

